

УДК 331.2:656.71(045)

О.В.ПАСТУХ

НАЗРІЛА ПОТРЕБА ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ФІЗИЧНИМ І ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ

У статті проаналізовано пропозиції щодо підвищення оплати праці, на матеріалах звітності ДМА «Бориспіль» проведено розрахунки по найбільш цікавій пропозиції, зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: праця, оплата праці.

В статье проанализированы предложения о повышении оплаты труда, на материалах отчетности ГМА «Борисполь» произведено расчеты по наиболее интересному предложению, сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: труд, оплата труда.

In the article analysed suggestion about the increase of payment of labour, on materials of accounting of airport "Borispol" is produced calculations on the most interesting suggestion, corresponding conclusions are done.

Keywords: labour, payment of labour.

Актуальність дослідження. Питання підвищення оплати праці сьогодні є чи не центральною проблемою економічної політики держави. Не можна казати, що за останні роки заробітна плата не зростала. За період з 2001-2007 рр. оплата праці найманих працівників підвищилась у 5,1 рази, в той час як валовий випуск в фактичних цінах (ВВ) – в 4 рази, валовий внутрішній продукт (ВВП) – в 3 рази, чистий внутрішній продукт (ЧВП) – у 3,5 рази. Якщо навіть скорегувати номінальну заробітну плату на індекс споживчих цін (ICP), який за ці роки склав більше 180% (1,84 рази), то реальний фонд заробітної плати збільшився у 2,8 рази, в той час як фізичний обсяг ВВП - тільки в 1,67 рази. Таке співвідношення темпів зростання оплати праці та найважливіших макроекономічних показників упродовж семи років з позицій макроекономічної теорії є необґрунтованим. Подальше проведення такої політики може спричинити кризові явища в економіці. Подібні пропорції можуть бути виправдані тільки тим, що стартові рівні оплати праці були вкрай низькими, а мінімальна заробітна плата була нижчою за прожитковий мінімум. Однак, середня заробітна плата в країні залишається низькою – вона в 1,5-2 рази нижче ніж у Росії, Білорусії, Казахстані (не кажучи вже про країни ЄС, де вона на порядок вища).¹⁾

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем людського капіталу, доходів різних верств населення, оплати праці найманої робочої сили присвячені наукові праці таких провідних вчених, як Д.П.

¹⁾ Ми добре розуміємо, що грошові доходи населення більше, ніж офіційні за рахунок тіньової економіки і корупції, значних надходжень від працюючих за кордоном і т.ін. Неофіційні доходи в певній мірі обслуговують тіньові обсяги виробництва товарів і послуг, які не знаходять відображення в офіційній звітності.

Богиня, О.А. Грішанова, В. Жуков, А. Колот, Е.М. Лібанова, О.В. Мірошніченко, В.А. Скуратівський, С.Г. Сумилин та інші.

Мета статті і виклад основного матеріалу. Метою статті є аналіз актуальних на сьогоднішній день пропозицій науковців і уряду країни з питань підвищення оплати праці робітників, а також аналіз проведених розрахунків на матеріалах офіційної звітності ДМА «Бориспіль» по найбільш цікавим з цих пропозицій.

У науковій літературі, виступах провідних політиків і в урядових колах висувається велика кількість пропозицій, щодо вирішення питання підвищення оплати праці, поступовому переходу від "дешевої" до "дорогої" робочої сили. Розглянемо найбільш поширені з них.

1. Перехід до погодинної оплати праці, - встановлення мінімальної заробітної плати для некваліфікованої праці на рівні 10 грн./год. (1800 грн./місяць), а кваліфікованої – до 25 грн./год. (4500 грн./місяць).

2. Поступове підвищення частки заробітної плати у собівартості продукції до 30-35%, як у більшості економічно розвинутих країн.

3. Зменшення пенсійних і соціальних нарахувань на фонд заробітної плати. На думку авторів, це буде стимулювати підприємців легалізувати кошти, які на даний час спрямовуються на оплату праці "у конвертах"

4. Вдосконалення податкової системи в бік зменшення податкового навантаження на підприємців.

5. Інші пропозиції щодо вдосконалення системи оплати праці на підприємствах тих чи інших галузей економіки.

Аналізуючи вище приведені пропозиції слід констатувати, що вони характеризуються відсутністю комплексного бачення всіх аспектів цієї складної проблеми, не враховують наслідки неминучого зниження конкурентоспроможності підприємств, спроможності внутрішнього ринку забезпечити товарним покриттям різко збільшених грошових доходів населення (інфляції споживання), погіршення торгівельного балансу держави і т.ін. Ці пропозиції ніяким чином не зв'язані з показниками економічної ефективності суспільного виробництва і не дають відповіді на такі вузлові питання:

- скільки? (науково обґрунтована величина коштів, які можна спрямувати на підвищення оплати праці);
- за рахунок чого? (яких джерел);
- яким чином? (механізм практичної реалізації);
- які ризики виникають і яким чином вони можуть бути подолані при реалізації тієї чи іншої пропозиції?

Сьогодні на рівень заробітної плати впливають в основному такі головні чинники – ринок праці, взаємодія роботодавців і профспілок (якщо останні сформовані), регулююча функція держави.

Співвідношення попиту і пропозиції робочої сили на відповідному ринку праці обумовлює параметри тарифних угод на міжгалузевому, галузевому і виробничому рівнях.

Результатом взаємоузгоджень роботодавців і профспілок виступають колективні договори на підприємствах, які базуються на цих угодах і визначають форми і системи оплати праці, тарифні ставки та посадові оклади, заохочувальні виплати, пов'язані з покращенням поточних результатів праці (доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій і т.п.). Тому, якщо попит на робочу силу тієї чи іншої професії і кваліфікації на конкретному ринку високий, то і рівень оплати праці теж вищий. Це зумовлює значну диференціацію заробітної плати по регіонах країни. Так, у Києві середня заробітна плата в 1,6 – 2,0 рази вища ніж в середньому по країні.

Регулююча функція держави здійснюється через встановлення гарантованого мінімуму заробітної плати або прямого підвищення посадових окладів окремим категоріям працівників бюджетної сфери (вчителів, військовослужбовцями, медпрацівниками тощо), а також встановлення тих чи інших нормативів нарахувань на фонд заробітної плати. Підвищення мінімальної заробітної плати у повній мірі відчують працюючі у бюджетній сфері, так як їм автоматично підвищуються посадові оклади в відповідності з тарифними коефіцієнтами (категоріями). В той же час, у ринкових структурах такого «автоматичного» підвищення зарплати всім категоріям робітників не відбувається - держава не має права втручатися у господарську діяльність підприємців.

Проведений нами аналіз пропозицій щодо підвищення оплати праці показав, що всі вони, як правило, базуються на застосуванні тих чи інших регуляторних механізмів з боку держави і не беруть до уваги зміни, які відбуваються в економічному становищі держави, можливості її економіки підняти рівень оплати праці на відповідний щабель.

Розглянемо обґрунтованість цих пропозицій і проведемо відповідні розрахунки для визначення тих результатів, які можна було б очікувати при їх впровадженні у практику господарювання.

Народний депутат В. Литвин пропонує встановити мінімальну оплату праці на рівні 25 грн. за годину. Нескладні розрахунки показують, що на такий захід потрібно 2,1 трлн. грн., що значно перевищує ВВП країни. Якщо мінімальну погодинну оплату праці встановити на рівні 10 грн., то фонд заробітної плати буде приблизно дорівнювати ВВП держави за рік.

Постійно лунають пропозиції щодо необхідності збільшення долі заробітної плати в структурі собівартості товарів і послуг підприємств до 30 та більше відсотків, що має місце у більшості розвинених європейських країн. На наш погляд, ці пропозиції не можна вважати економічно обґрунтованими з таких обставин:

- не проведені відповідні розрахунки щодо конкурентоспроможності підприємств в результаті таких заходів;

- встановлення єдиного «нормативу» долі заробітної плати в структурі собівартості продукції не враховує технологічну специфіку її формування в тих чи інших галузях економіки. Останні різко відрізняються між собою фондомісткістю, матеріаломісткістю і трудомісткістю виробленої продукції, що об'єктивно обумовлює значну диференціацію оплати праці в структурі собівартості їх продукції. Так, в хімічній галузі частка заробітної плати складає у собівартості продукції близько 40%, в сільському господарстві – 14-15%, а на підприємствах гірничо-металургійного комплексу м. Дніпропетровська, які виробляють біля 20% валового внутрішнього продукту України – 50% собівартості сталі.[1] При цьому середня заробітна плата на цих підприємствах складає 3000-3500 грн. в місяць. Подальше її збільшення в умовах низької продуктивності праці, яка в 3-7 разів нижче, ніж на аналогічних підприємствах Європи, і світових цін на метал є практично неможливим. Єдиний вихід – підвищення продуктивності роботи підприємств.

- залишається невизначеним, яким чином можна впровадити подібний механізм, адже держава немає адміністративних повноважень для прийняття таких рішень.

Ряд пропозицій зв'язують підвищення зарплати шляхом зменшення пенсійних і соціальних нарахувань на фонд заробітної плати [2]. В теперішній час вони складають біля 40% цього фонду. Сутність пропонованого механізму полягає в тому, що коли роботодавець вирішить збільшити зарплату своїм співробітникам на відповідний відсоток (наприклад на 10%), то розмір обов'язкових відрахувань з суми підвищеної зарплати знижується на такий самий відсоток (10%), тобто у нашому прикладі він складе 30%. Це, на думку авторів, потягне за собою зростання офіційної зарплати, значна частка якої знаходиться у тіні (оплачується в так званих «конвертах») з причин надмірних податкових навантажень. Для підтвердження або спростування цієї, на перший погляд, цікавої пропозиції нами на матеріалах звітності ДМА «Бориспіль» проведено розрахунки щодо визначення сум нарахувань на фонд заробітної плати, податків і чистого прибутку, які мали би бути при впровадженні цієї пропозиції у 2007-2008 рр. [3] Вихідні дані для проведення таких розрахунків представлені у табл. 1, а їх результати приведені у табл. 2.

Як бачимо, за 2007-2008 рр. фактичний приріст фонду заробітної плати складав у 2007р. – 15,8%, 2008р. – 22,1%; відрахування на соціальні заходи – відповідно 37% у 2007р. і 37,1% у 2008р. Тому скоригований відсоток нарахувань на приріст ФЗП в аеропорту знизиться до 21,2% в 2007р. і до 15% у 2008р. Абсолютна сума нарахувань на соціальні заходи зменшиться у 2007р. на 4,9 млн. грн., а у 2008р. – на 11,9 млн. грн. Економія на цих нарахуваннях зменшує собівартість авіаційних послуг на відповідну суму і

відповідно збільшує загальний прибуток підприємства. При незмінних відсотках податків на загальний прибуток (в 2007р. – 32,1%; в 2008р. – 27,6%) загальна сума податків підприємства збільшилась у 2007р. на 1,579 млн. грн. (47185-45606), а в 2008р. на 3,290 млн. грн. (82999-79709). Збитки держави в 2007р. складуть 3,321 млн. грн. (4,9-1,573), а в 2008р. – 8,61 млн. грн. (11,9 – 3,290). Отже, збільшення податків на загальний прибуток тільки частково компенсує збитки держави від впровадження такої пропозиції у практику господарювання.

Ми не будемо зупинятись на аналізі менш принципових пропозицій щодо вдосконалення окремих аспектів вдосконалення систем оплати і матеріального стимулювання праці найманих працівників, оскільки вони направлені на вирішення цих питань в окремих галузях економіки, які мають свою специфіку у сфері виробництва і реалізації продукції (послуг).

Висновки. Слід констатувати, що розглянуті пропозиції направлені, насамперед, на перерозподіл доданої вартості на користь найманих працівників, що принципово не викликає заперечень. Такі заходи можливо спонукають роботодавців «витягти» частину незаконно зароблених грошей з тіньового обороту в реальний сектор економіки. Але *основний напрям підвищення доходів найманих працівників повинний бути пов'язаний, насамперед, з темпами економічного зростання, підвищенням економічної ефективності виробництва.* Якщо такого підвищення не відбувається, то всі інші пропозиції мало конструктивні – доходи найманих працівників не будуть мати надійного джерела їх підвищення і залишатися на рівні попереднього року. Якщо в періоді, що розглядається, мало місце підвищення економічної ефективності виробництва, то доходи працівників об'єктивно повинні збільшитись. Для визначення величини такого збільшення необхідно встановити функціональний зв'язок між приростом ефективності виробництва і приростом доходів працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овдин В. «Нам обещают лучшее вчера» Еженедельник «2000», №37, 2008
2. Папиев М.Н. «Арифметика от Папиева» Еженедельник «2000», № 39, 2007
3. <http://www.smida.gov.ua/reestr/?kod=20572069&tab=2&lang=ua> Система розкриття інформації на фондовому ринку України
4. Воронін О.О. Оцінка економічної ефективності виробництва: ресурсний підхід // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Наук, журнал. — Вип.1. — К.: Книжкове видавництво НАУ, 2006. — С. 245-262.

Таблиця 1

**Структура чистої продукції (ЧП), витрат на оплату праці (ФЗП) і динаміка продуктивності праці
(І_{цп}) в ДМА "Бориспіль" у 2006 - 2008 рр., тис. грн.**

№ п/п	Показник	2006					2007					2008				
		I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	рік	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	рік	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	рік
1	Чиста продукція (ЧП), (гр.1.1+гр.1.2+гр.1.3+гр.1.4)	50106	59590	93499	48450	251645	74627	79682	114844	91821	360974	98459	126772	166819	168309	560359
1.1	Податок на додану вартість (ПДВ)	5120	5753	6360	6051	23284	6281	6470	7933	7968	28652	8078	9124	10943	10754	38899
1.2	Витрати на оплату праці (ФЗП)	27721	27046	32422	32875	120064	31244	33022	37061	37708	139035	40354	41066	45738	42576	169734
1.3	Відрахування на соціальні заходи (НАР)	9656	9731	11350	11747	42484	11652	12009	13677	14075	51413	14998	15132	17025	15887	63042
1.4	Загальний прибуток до оподаткування (ЗІПр) (гр.1.4.1+гр.1.4.2), в т.ч.:	7609	17060	43367	-2223	65813	25450	28181	56173	32070	141874	35029	61450	93113	99092	288684
1.4.1	Податки на прибуток, (ПОД ^{ІПр})	4537	8750	13723	5056	32066	7619	11672	11019	15296	45606	8261	14151	31735	25562	79709
1.4.2	Чистий прибуток (ЧІПр)	3072	8310	29644	-7279	33747	17831	16509	45154	16774	96268	26768	47299	61378	73530	208975
1.4.3	- інші податки, (ПОД ^{ІІІ})	5120	5753	6360	6051	23284	6281	6470	7933	7968	28652	8078	9124	10943	10754	38899

Продовження табл. 1

2	Фонд опалати праці штатних працівників (ФЗП), в т.ч:	27721	27046	32422	32875	120064	31244	33022	37061	37708	139035	40354	41066	45738	42576	169734
2.1	Фонд основної заробітної плати (ФЗП осн)	14192	14042	15882	17721	61837	17546	17219	16291	17679	68735	19652	20105	19447	20872	80076
2.2	Фонд додаткової заробітної плати (ФЗП дод)	8411	10649	12147	10537	41743	9416	12448	15216	14291	51370	11988	16862	19463	15453	63766
2.3	Заохочувальні і компенсаційні виплати	5119	2355	4393	4618	16484	4283	3356	5554	5738	18930	8714	4099	6828	6252	25893
2.4	Питома вага ФЗП осн у ФЗП, %	51,2	51,9	49,0	53,9	51,5	56,2	52,1	44,0	46,9	49,4	48,7	49,0	42,5	49,0	47,2
3	Відсоток податку на прибуток з загального прибутку (гр. 1.4.1:гр.1.4)	59,6	51,3	31,6	-	48,7	29,9	41,4	19,6	47,7	32,1	23,6	23,0	34,1	25,8	27,6
4	Підвищення продуктивності праці (І _{пп}) до відповідного кварталу попереднього року, ч.од	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,131	1,155	1,205	1,246	1,188	1,255	1,246	1,172	1,022	1,172

Таблиця 2

**Наслідки зниження нарахувань на ФЗП (НАР) при збільшення зарплати
в ДМА "Бориспіль" у 2006 - 2008 рр.**

№ п/п	Показник	2006					2007					2008				
		I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	рік	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	рік	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	рік
1	Приріст ФЗП до відповідного квар-талу попереднього року															
1.1	- тис. грн.	-	-	-	-	-	3523	5976	4639	4833	18971	9110	8044	8677	4868	30699
1.2	- відсотків	-	-	-	-	-	12,7	22,1	14,3	14,7	15,8	29,2	24,4	23,4	12,9	22,1
2	Відрахування на соціальні заходи (НАР)	9656	9731	11350	11747	42484	11652	12009	13677	14075	51413	14998	15132	17025	15887	63042
2.1	в відсотках до ФЗП, %	34,8	36,0	35,0	35,7	35,4	37,3	36,4	36,9	37,3	37,0	37,2	36,8	37,2	37,3	37,1
2.2	Скорегований відсоток нарахувань на приріст ФЗП (%НАР ск.)(гр.2.1-гр.1.2)	-	-	-	-	-	24,6	14,3	22,6	22,6	21,2	8,0	12,5	13,8	24,4	15,1
3	Приріст нарахувань відносно попереднього року (ΔНАР)(гр.1.1-гр.2.2)	-	-	-	-	-	866	853	1048	1093	4018	730	1005	1198	1188	4624
4	Скориговані нарахування (НАР ск.)*	9656	9731	11350	11747	42484	10522	10584	12398	12840	46502	11252	11588	13597	14028	51125
5	Зменшення нарахувань («-»НАР) (гр.4 - гр.2)	0	0	0	0	0	-1130	-1425	-1279	-1235	-4911	-3746	-3544	-3428	-1859	-11917
6	Загальний прибуток скорегований (ЗПр) (гр. 1.4 табл.1 - гр. 5)	7609	17060	43367	-2223	65813	26580	29606	57452	33305	146785	38775	64994	96541	100951	300601

Продовження табл. 2

7	Сума податку на ЗПस्क (гр.6-гр.3 табл.1)	4537	8750	13723	5056	32066	7957	12262	11270	15885	47185	9145	14967	32904	26041	82999
8	Чистий прибуток скорегований (ЧПск) (гр. 6 – гр. 7)	3072	8310	29644	-7279	33747	18623	17344	46182	17420	99601	29631	50027	63638	74909	217601
9	Перевищення ЧП ск. порівняно з ЧП (гр.8 – гр.1.4.2 табл.1)	0	0	0	0	0	792	835	1028	646	3333	2863	2728	2260	1379	8626

* являють собою суму нарахувань на ФЗП попереднього року і їх приріст у році, що розглядається

